

OSNOVE SAVREMENIH PREDŠKOLSKIH PROGRAMA

1. Istraživanje efekata delovanja različitih predškolskih programa.
2. Osnovne postavke u koncipiranju savremenih predškolskih programa
3. Opšta obeležja savremenih predškolskih programa
4. Pokazatelji kvaliteta savremenih predškolskih programa
5. Načela oblikovanja savremenih predškolskih programa
6. Modeli programa i pristupi u predškolskom vaspitanju i obrazovanju
7. Najpoznatiji predškolski programi / modeli kurikuluma: Model kreativnog programa, Razvojno – interaktivni pristup, Program direktne instrukcije, Program pune slobode, Montesori metod, Valdorf pristup, Ređo Emilija pristup, Jedinstveni nacionalni kurikulum Švedske

1. Istraživanje efekata delovanja različitih predškolskih programa

- druga pol.prošlog veka → osnovno pitanje: koliko je moguće i na koji način predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem izjednačiti uslove za razvoj bazičnih sposobnosti dece na početku školovanja?
- težnja : postizanje društvene jednakostii pravde već u ranom detinjstvu
- u cilju izjednačavanja obrazovnih mogućnosti postavljen je zahtev za jednom , u suštini , preventivnom intervencijom
- za tu svrhu trebalo je pripremiti programe koji bi mogli da nadoknade nedostajuće iskustvo dece

- pokazalo se da v-o sredina tradicionalne američke i britanske predškolske ustanove (nursery school) ne ma potrebna svojstva;
- Bronfenbrenner: dvogodišnji obuhvat crnačke dece iz siromašnih predgrađa Londona...
- traganje za odgovarajućim programima i postupcima:
 - popravljjanje sredinskih uslova tradicionalnih ustanova unošenjem u obrazovnu sredinu razvojnih stimulusa (Head Start program; M.Deutsch: *Preschool Enricment Program*)→kreiranje vaspitnih situacija koje će omogućiti deci da steknu kontrolu nad svojim ponašanjem, razviju pozitivnu sliku o sebi i motivaciju za učenje i obrazovanje

- kreiranje programa koji polaze od planskog i sistematskog delovanja na razvoj kognicije posredstvom postupaka za unapređivanje senzornog razvoja (*Cincinnati Montessori Research Project*) i razvoja govora (*Language Intervention Program, Individual Tutorial Language program*)
- neki su pokušali da prevedu Pijažeevu teoriju kognitivnog razvoja u praktična uputstva za rad sa predškolskom decom, naglašavajući značaj spontane aktivnosti deteta koju treba tako kultivisati i voditi da specifična saznanja budu rezultat otkrivanja i razumevanja (C.Kamii: *Ypsilanti Early Education Program*; D.Weikart : *High/ Scope Perry Pre-school Projekt*).

- neki smatraju da ne treba čekati da deca dospeju u predškolske ustanove kako bi se ublažile posledice uskraćenosti već treba delovati preventivno → unapređivanje interakcije roditelja (pre svega, majke)./ E.Schaefer : *Home Visiting Project*; P.Levenstein : *Verbal Interaction Project* ; D.Weikart and D.Z.Lambie: *Ypsilanti Home Visiting Project*.
- efekti prisustva roditelja : prosečan napredak u mentalnom uzrastu dece i za oko 7 do 8 meseci pa i godinu dana;” odloženi “ efekti vidni i na polju socijalnog razvoja, tokom adolescencije, kada dolazi do opadanja napretka ostvarenog u domenu kognitivnog razvoja

- *Novije studije : najveći efekat na dečji razvoj i učenje ostvarili su programi nege, vaspitanja i obrazovanja organizovani u okviru predškolskih ustanova i centara koji su uključivali i roditelje.*
- *kombinovani – razvojno orijentisani programi : nega i v-o rad odvijali se u manjim grupama, sa povoljnim odnosom broja dece na jednog odraslog koji je primao pristojnu platu; ovi programi kombinovali su ranu, intenzivnu na dete usmerenu obrazovnu intervenciju u ustanovi sa intenzivnim uključivanjem roditelja, njihovim obrazovanjem i osposobljavanjem za organizovanje razvojno podsticajnih aktivnosti u porodičnom ambijentu (*High/Scope Perry Pre-school Projekt, Abecedarian Projekt, Projekt CARE*).*

- Francuska :programi tradicionalnih francuskih predšk.ustanova obezbeđuju deci koja ih pohađaju izvesnu prednost u učenju i napredovanju tokom školovanja i da utiču na smanjenje broja ponavljača među siromašnom i migrantskom decom za 9 do 17 %
- Holandija: dve godine pohađanja programa u trajanju od 22 sata nedeljno dovelo je do pomeranja na skali mentalnog uzrasta od 9 do 18 poena (turska i marokanska deca) – na nematernjem jeziku
- Programi koji uključuju majke→pozitivan uticaj na socio – emocionlani razvoj i povišavanje roditeljskih kompetencija, manje kriminalnih aktivnosti, smanjeno oslanjanje na socijalnu pomoć, smanjivanje socijalno neprihvatljivih oblika ponašanja

Opšti zaključci o efikasnosti kompenzatorskih programa

- pored ustanovljenog opšteg trenda napredovanja na testovima kognitivnih i verbalnih sposobnosti neposredno nakon primene, sa protokom vremena(često posle 1.razreda o.š.) dolazi do njihovog značajnog oscilovanja; posle treće godine praćenja, prosečni skorovi IQ postaju slični i počinu da opadaju, težeći da se zaustave na onoj vrednosti koja je ustanovljena inicijalnim ispitivanjem
- poučavanje u čitanju daje inicijalnu prednost u 1.razredu o.š. ali se tokom vremena ne održava
- neposredno po završetku programa nema razlike u jezičkim veštinama i poznavanju matematičkih pojmova među decom koja su pohađala akademske programe i programe usmerene na dete
- polaskom u školu više dolaze do izražaja programi zasnovani na direktnoj instrukciji i poučavanju

- brzina kojom se postižu obrazovni rezultati na tom uzrastu istovremeno znači da taj napredak isto tako brzo može i da opadne
- prekid u stimulativnoj i podržavajućoj interakciji može da ugrozi napredovanje u dečjem učenju i razvoju
- sa obrazovnom intervencijom treba započeti što ranije uz jačanje roditeljskih kompetencija
- UOČENA TENDENCIJA (Barnett): **rani** (počinju u prvoj godini života deteta), **kontinuirani** (traju do polaska u školu) i **intenzivni** (obezbeđuju celodnevni boravak dece tokom cele godine) **predškolski programi** izazivaju veoma veliki inicijalni napredak izražen IQ poenima koji se može održati i godinama pošto deca napuste obrazovnu intervenciju (nalaz Carolina Abecedarian Project-a)

2. Osnovne postavke u koncipiranju savremenih predškolskih programa

- uvažavanje socio – kulturnih specifičnosti koje izrastaju iz razlika u tradiciji, sistemima vrednosti i brojnim drugim osobenostima obrazovnog sistema u kojem se intervencija ostvaruje
- orijentacija na ono što je u detetu pozitivno- oslanjanje na njegove razvojne potencijale i na ono za šta je dete sposobno
- uvažavanje holističke prirode dečjeg razvoja- napredovanje ili zaostajanje u jednom od razvojnih aspekata ima uticaja na sve ostale i razvoj u celini
- oblikovanje intervencije mora da počiva na aktivnostima kontinuiranog posmatranja i praćenja dečjeg razvoja u celini

- poznavanje uslova odrastanja i razvoja svakog deteta
- priroda dečjeg razvoja je kumulativna ali nije i nužno progresivna-programaska intervencija mora počivati na ranom utvrđivanju razvojnog statusa svakog deteta
- razvojne potrebe se menjaju tokom perioda predškolskog detinjstva- posebno važno programsku intervenciju uskladiti sa razvojnim statusom deteta
- integrisani pristup – kombinacija elemenata nege, preventivno- zdravstvene i socijalne zaštite
- razvoj i učenje predstavljaju rezultat interakcije deteta sa osobama i predmetima iz njegovog okruženja

- podrška razvoju maternjeg jezika dece i postepenog prekaska na dvojezičnu komunikaciju
- diferencirani pristup dečjim potrebama- inkluzivni pristup
- deo programske intervencije da bude usmeren i na okolinu deteta i ponašanje osoba najodgovornijih za brigu o njima (“grupe visokog rizika”)
- razvoj kurikuluma timski posao
- preciziranje strukturnih elemenata programa(veličina vaspitne grupe, broj dece na jednog vaspitača, intenzitet intervencije)
- nivoa kvalifikacija i načina stručnog usavršavanja osoblja
- razrada obrazovnih strategija na kojima će se zasnivati v-o rada sa decom i roditeljima

3. Opšta obeležja savremenih predškolskih programa

- u značajnoj meri određena resornom pripadnošću same delatnosti
- kada je zavisno od školskog sistema : treća godina života granična godina ; drugačija rešenja : Francuska – 2.godina; Luksemburg – 4.godina; zemlje OECD (2005): Estonija , Španija, Latvija, Litvanija, Slovenija, Švedska, Island – **1, 1,5 god.** života; Belgija, Francuska, Severna Irska – **2, 2,5.god.** života; Italija – 3.god. života; Hong Kong – od rođenja.
- kad je nezavisno od školskog sistema u resoru je socijalne i zdravstvene zaštite

- danas prevladava INTEGRISANI sistem brige o predškolskoj deci svih uzrasta; **ECEC** programi- *Early Childhood Education and Care System* → pružanje celokupne potrebne podrške svakom detetu, od rođenja do osme godine života
- odlučujuća uloga lokalne zajednice – planiranje kurikuluma se prepušta u celini lokalnim zajednicama, rukovodstvu vrtića i vaspitačima (Italija, Španija, Danska, Holandija)
- podaci iz 2009 . godine- samo Nordijske zemlje i Slovenija imaju jedinstven sistem integrisane zaštite, vaspitanja i obrazovanja dece predškolskog uzrasta od rođenja (0/1 god.) do polaska u školu (6/7 godina)

SISTEM NEGE I VASPITANJA DO 3.GODINE

- Češka –obuhvaćeno 0,5 % dece;nordijske zemlje – 50% dece jaslenog uzrasta;u Finskoj i Švedskoj svakom detetu je zagaranтовan celodnevní boravak u jaslicama po isteku porodijskog odsustva;u većini zemalja (izuzev Mađarske) roditelji participiraju u troškovima;

POSLE TREĆE GODINE ŽIVOTA DO POLASKA U ŠKOLU

- usmerenost na razvoj opštih sposobnosti
- sticanje intenzivnog ličnog iskustva dece
- oblasti : socioemocionalno područje, jezik i kultura, estetike i kreativnost, fizičko (ređe- jezik i pismenost i brojanje)

OPŠTE TENDENCIJE

- usmerenost na dete i saradnja sa roditeljima
- holističko viđenje deteta čija se samoaktivnost vidi kao osnova razvoja i učenja
- integrisan pristup uz osposobljavanje za samostalno učenje
- inkluzivni pristup
- orijentisanost ka decentralizaciji (rad više uslovljen kontekstom življenja deteta ali se uvažava Nacionalni kurikularni okvir → postoje specifičnosti u ciljevima :
 - ekološko osveščivanje (Nemačka, Irska, Japan, Singapur, Švedska)

- podsticanje građanstva (Švedska, Novi Zeland, Mađarska, Italija)
- isticanje značaja kreativnog pristupa u dečjem učenju i mišljenju (Italija, Japan, Koreja, Švedska)
- naglašavanje važnosti fizičkog zdravlja i blagostanja (Japan, Koreja)
- napuštanje visokostrukturiranih programa
- usmerenost ka više otvorenim programima-
nisu strukturirani po disciplinarnom modelu već
se definišu *široka područja učenja i razvoja ili
aktivnosti*

- orijentacija ka vaspitanju koje polazi od deteta
- u prvi plan dolaze procesi učenja umesto rezultata
- kao centralni ciljevi izdvajaju se procesi učenja i stimulisanja socijalnog razvoja
- naglašen značaj igre i kreativnosti
- napušta se orijentacija na usmerene aktivnosti dece
- akcenat na posmatranju i praćenju dečjeg razvoja
- porast interesovanja za kvalitet programa

Pokazatelji kvaliteta savremenih predškolskih programa

- evaluaciona istraživanja u Americi i Evropi izdvojila indikatore
- 1. Veličina vaspitne grupe
- 2. Broj dece na jednog vaspitača
- 3. Intenzitet i koherentnost programa
- 4. Odaziv roditelja
- 5. Kvalifikacije osoblja i njihova uloga u ostvarivanju programa
- 6. Neposredan uticaj programskih aktivnosti na dečji razvoj i učenje

Veličina vaspitne grupe -manji broj dece moguće je dovesti u vezu sa povećanom interakcijom, većom individualizacijom, inicijativom deteta, kognitivnim napretkom dece ,postignućem na testovima znanja, školskim uspehom i boljim socijalnim postignućima;

- optimalan broj dece na jednog vaspitača je sedam do osam dece na uzrastu od tri do četiri godine ali je državnim regulativom taj broj povećan na 25
- SAD – 15 dece ;privatne Francuske ustanove (1 : 8); Mađarska (1 : 12); Italija (1 : 12);Švedska (1 :5 do 1 :8); Norveška (1:8 do 1: 23) i delimično Engleskoj, Velsu, Severnoj Irskoj, Škotskoj (1 : 8 do 1 : 30)
- Zemlje EU (1 : 20) do (1 : 25) dominantan preporučeni odnos broja dece na jednog odraslog za uzrast od 4 godine

Intenzitet i koherentnost programa

- EU – uključenost dece u proseku kraća (2,6 godina) nego što je to odredbama predviđeno (3 do 4 godine)
- u svega nekoliko zemalja (Belgija, Češka, Nemačka, Italija, Malta i Norveška) vreme je blizu odredbama
- specifična situacija u Mađarskoj i Francuskoj gde stvarna uključenost premašuje predviđeno vreme
- Internacionalna iskustva- Italija, Japan, Istočna Nemačka 48 sati nedeljno; Francuska i Mađarska 40; Švedska 35; Španija 25; Irska, Švajcarska, Singapur i Australija 20 NEDELJNO

Odaziv roditelja

- Pokazalo se da motivisan i osposobljen roditelj može više i dugoročnije da doprinese dečjem razvoju i učenju od bilo koje institucije
- Odaziv roditelja dovodi se u vezu sa njihovim socijalnim statusom
- Jači uticaj na dečji razvoj imaju programi u koje su roditelji uključeni zajedno sa decom nego oni koji su namenjeni samo roditeljima
- Otvoreno pitanje- koje su najbolje strategije za učestvovanje roditelja u životu i radu ustanove ?

Kvalifikacije osoblja

- uspeh ranog obrazovanja u detinjstvu najdirektnije povezan sa pozitivnim ponašanjemonoga koji pruža negu
- značajna veza između kvaliteta rada vaspitača i broja godina provedenih u profesionalnom obrazovanju i usavršavanju- pokazalo se da v-o rad vaspitača sa višim nivoom prof.obrazovanja izaziva veće efekte u pojedinim aspektima dečjeg razvoja u odnosu na rad onih koji su pripremani na nižim nivoima
- uvođenje vaspitača u istraživanje i modelovanje sopstvenog profesionalnog razvoja(I NEPOSREDAN RAD SA DECOM I GODINE SUPERVIZORSKOG ISKUSTVA)
- osposobljenost za evaluaciju i samoevaluaciju

Neposredan uticaj programskih aktivnosti na dečji razvoj i učenje

- bitna priroda aktivnosti koja zaokupljuje dete kao i nivo angažovanosti koje one omogućavaju
- deca bolje pripremljena za školu kada stiču iskustva i uče u raznovrsnoj strukturiranoj sredini koja nije skolarizovana
- novije kroskurikularne studije pokazuju da **elementi programske strukture** (veličina vaspitne grupe, odnos broja dece na jednog vaspitača, intenzitet intervencije) predstavljaju važan preduslov optimalizacije uslova za kvalitetno vaspitanje i obrazovanje ali **nemaju direktan razvojni uticaj**

Načela oblikovanja savremenih predškolskih programa

- 1. Poštovanja karakteristika i potreba predškolske dece- razvojna*
- 2. Konteksta iz kojeg deca potiču- kontekstualna*
- 3. Socijalna načela*
- 4. Tehnička načela*

PERSPEKTIVA POTREBA	PERSPEKTIVA PRAVA
Dete je pasivan primalac	Dete je aktivan učesnik
Potrebe sadrže ciljeve: delimičan obuhvat dece	Prava omogućuju da sva deca budu obuhvaćena
Potrebe se mogu ispuniti bez perspektive održivosti	Prava moraju biti ispunjena sa perspektivom održivosti
Potrebe mogu biti hijerarhijski rangirane	Prava ne mogu biti organizovana hijerarhijski
Potrebe ne povlače za sobom dužnosti	Prava uključuju dužnosti
Potrebe su združene sa obećanjima	Prava su združena sa obavezama
Potrebe mogu varirati kroz kulture i okruženja	Prava su univerzalna
Potrebe mogu biti zadovoljene posredstvom milosrđa	Milosrđe nije prihvatljivo u pravima
Spoznaja potreba često zavisi od političke volje	Ostvarivanje prava zavisi od političkog izbora

Modeli programa i pristupi u predškolskom vaspitanju i obrazovanju

- modeli kurikuluma - obezbeđuju jednoobraznost primene programa ranog vaspitanja i obrazovanja
- modeli programa : dihotomija – **konstruktivistički** i **instruktivistički** modeli programa
- **konstruktivistički** – u centar stavlja dete , njegovu urođenu sposobnost da uči u interakciji sa okruženjem; odrasli ohrabruje, podstiče, podržava izbore i napore deteta
- **instruktivistički** – u središtu je vaspitač koji zna koja i kakva znanja su potrebna detetu i na koji način će ih ono najbolje usvojiti; važno je strukturirati aktivnosti i kroz njih voditi dete u skladu sa didaktičkim principima

KONSTRUKTIVISTI (modeli zasnovani na igri i kreativnosti)	INSTRUKTIVISTI (akademski modeli)
Aktivnosti inicirane od strane deteta	Aktivnosti inicirane od strane vaspitača
Aktivnosti i teme bira dete	Bira vaspitač
Kurikulum utemeljen na igri, progresivistički kurikulum	Na did. i tradicionalnim školskim principima
Razvojno prilagođen program i metode	Ne vodi se računa o razvojno pril.programu i metodama
Podstivati dete da samo konstruiše svoja sopstvena znanja	“Bazična znanja” se sistematično predstavljaju deci
Informalna, nestrukturisana organizacija rada u vaspitnoj grupi	Formalna, strukturisana organizacija rada u vaspitnoj grupi
Naglašavanje samog procesa u aktivnostima	Naglašavanje produkata aktivnosti

Model A

- *Predškolski programi koji polaze od deteta i podrazumevaju usmerenost na celovit razvoj potencijala koje dete angažuje kroz samodeterminišuće aktivnosti, spontano istraživanje i u igri - nazivaju se programi Modela A (socio-konstruktivistički pristup)*

Model B

- *Utemeljen na teorijama učenja i obrazovanja koje akcenat stavljaju na aktivnost deteta koju je osmislio odrasli. Zadatak vaspitača je da podstakne i motiviše dete za učešće u unapred pripremljenim aktivnostima koje će omogućiti sistematsko učenje i razvojno napredovanje u različitim aspektima dečjeg razvoja.*

Najpoznatiji predškolski programi / modeli kurikuluma:

Model kreativnog programa

Razvojno – interaktivni pristup

Program direktne instrukcije

Program pune slobode

Montesori metod

Valdorf pristup

Ređo Emilija pristup

Jedinstveni nacionalni kurikulum Švedske

Model kreativnog programa – (Creative Curriculum-CC)

- vodič za praktičare u razumevanju kontinuuma dečjeg razvoja kroz socioemocionalni, fizički, kognitivni i govorni aspekt
- ciljevi i zadaci predstavljeni u vidu serija razvojnih nivoa koji uključuju i decu čiji razvoj kasni ili premašuje uzrasne norme
- rad praktičara - tri vrste aktivnosti: posmatranje dece, usmeravanje dečjeg učenja i praćenje napretka svakog deteta
- okruženje u kojem deca borave organizovano je u 11 različitih oblasti interesovanja kojima su obuhvaćeni : pismenost, matematika, prirodne nauke , društvene nauke, umetnost, tehnologije, veštine obrade podataka

Pismenost-razvoj rečnika, fonološke svesti i razlikovanja slova, reči i priprema za pisanje

Matematika-upoznavanje brojeva, obrazaca, geometrije, merenja, predstavljanja

Prirodne nauke- fizičke odlike predmeta, živih stvorenja i okruženja

Društvene nauke- uvuđenje dece u organizaciju života i rada ljudi

Umetnost – ples, muzika, drama, crtanje i slikanje

Tehnologije – alati i njihovo korišćenje

Veština obrade podataka- opažanje, rešavanje problema, organizovanje, komuniciranje i prezentovanje informacija

Razvojno – interaktivni pristup (Developmental Interaction Approach – DIA)

- kao humanistički model usmeren na dete u celini; postavljen na 18 principa instrukcije- od najvećeg značaja je ohrabrivanje deteta da aktivno pita, istražuje i planira aktivnosti
- okosnicu modela čine TEME koje nastaju kao odgovor na dečja pitanja “kako”, “odakle”
- fleksibilan u pogledu izbora sadržaja
- počiva na usmeravanju i programiranju ranog detinjstva u čemu presudnu ulogu imaju veštine i sposobnosti vaspitača za uspostavljanjem odnosa obostranog poverenja sa decom

➤ poslednjih godina u Americi se intenzivno promovira pristup RAZVOJNO PRILAGOĐENE PRAKSE(Develomentally Appropriate Practice- DAP)

➤ kombinacija 5 obrazovnih strategija:

1. Izgrađivanje brižljive zajednice onih koji uče

2. Poučavanje usmereno ka unapređivanju razvoja i učenja

3. Sastavljanja prilagođenog kurikuluma

4. Procenjivanja dečjeg učenja i razvoja

5. Delotvorna saradnja sa porodicom

Program direktne instrukcije (Direct Instruktion Model)

- podrazumeva intenzivnu i direktnu akademsku instrukciju koja uključuje demonstraciju, modelovanje, vođenu vežbu i primenu onog što je naučeno
- svakodnevne intenzivne aktivnosti poučavanja u trajanju od 20 minuta tokom kojih se prezentuje pet ili više različitih vrsta zadataka u čijem rešavanju deca treba da daju i do 500 odgovora
- interakcija deteta i vaspitača u potpunosti je određena zadatkom
- naglašava se značaj usmeno dobijenih odgovora, kontinuirana povratna informacija

Program pune slobode (High/Scope Curriculum – HSC)

- deca najbolje uče prateći sopstvene ciljeve i interese
- spremna da biraju materijale i aktivnosti
- u situaciji izbora istražuju, postavljaju pitanja, odgovaraju na njih i rešavaju probleme stupajući u interkciju sa drugom decom i odraslima
- spontano povezivanje dece sa onim što se u modeu HSC naziva “*ključnim iskustvom*”
- izdvojeno 58 takvih iskustava, odnosno **AKTIVNOSTI** kojima deca usvajaju razvojno važne veštine
- model se oslanja na “aktivno učenje”
- koristi se pristup : **PLAN-IZVOĐENJE-ANALIZA**

Montesori metod (Montessori Method – MM)

- SLOBODA DETETA DA FUNKCIONIŠE u skladu sa sopstvenim zakonitostima
- specijalno pripremljena stimulativna sredina
- razvoj obrazovanja u 4 oblasti : razvoj čula; konceptualni ili akademski razvoj; razvoj kompetencija u praktičnim , svakodnevnim aktivnostima i razvoj karaktera
- potrebno obezbediti pravovremene odgovarajuće aktivnosti – period dečje osetljivosti
- stimulativna sredina, serije vežbi za motorno obrazovanje, uslovi za senzorno obrazovanje, govorne veštine(pisanje, čitanje, aritmetika)

Valdorf pristup (Waldorf Approach –WA)

- Rudolf Štajner obrazovanje i školovanje mora polaziti od razvojnih potreba dece i adolescenata
- Valdorfovi vaspitači nastoje da transformišu obrazovanje u umetnost koja obuhvata dete u celini→neguju se pristupi kojima se uvažavaju svi aspekti na jedinstven i razumljiv način
- Cilj modela je da se kod dece razvije osećaj zapitanosti i poštovanja prema životu i svemu što je živo
- Štajner je kritikovao usmerenost obrazovanja na akademska znanja i zalagao se za uvođenje estetskog aspekta u škole i njegovo povezivanje sa razvojem intelekta

- naglašena kreativna strana dečjeg rada i aktivnosti
- osnovne aktivnosti za decu 3-6 godina : igra, pokret, mašta
- tipična Waldorf grupna soba za boravak dece poseduje veliku korpu sa drvenim bokovima, jednostavnim lutkama, drvenim igračkama i posuđem koje deca koriste svakodnevno
- osnovni kvaliteti vaspitača su :uravnoteženost, velikodušnost, toplina, entuzijizam, i svest o tome da su primer i model za ponašanje dece
- Waldorf ustanove-male grupe dece,usmerene prema njihovim individualnim potrebama i mogućnostima; ne zahtevaju pošto – poto prilagođavanje deteta

Ređo Emilija pristup (Reggio Emilija Approach – RE)

- i pristup i model→stalno uspostavljanje, preispitivanje i građenje programa koji izrasta iz života, potreba i svojstava konkretnih aktera u njihovoj svakodnevnoj interakciji
- odgovorna zajednica koja se kroz svakodnevno zajedničko delovanje i brigu o deci razvija i uči
- “pojavljujući kurikulum “- program koji nastaje u intenzivnoj interakciji dece, vaspitača, roditelja i njihovog okruženja
- njegovo ostvarivanje odvija se u formi kratkoročnih i dugoročnih projekata čije teme izrastaju iz specifičnih dečjih interesovanja i potreba
- velika pažnja posvećuje se uređenju prostora- obogaćen materijalima za istraživanje i igru

- materijalima čija dokumentaciona vrednost daje pun smisao postavci da je reč o “trećem učitelju“
- sofisticirani sistem svakodnevnog dokumentovanja fotografije, video – zapisi, zabeležene dečje izjave, crteži, skulpture, makete
- koncept oslonjen na oslušne i refleksivne praktičare sposobne da , umesto konkretnih ciljeva, postavljaju hipoteze (na osnovu poznavanja dece), prate i dokumentuju procese tražeći i odgovore na pitanja kako podržati razvoj dečjih potencijala u duhu vrednosti zajednice iz koje potiču

Jedinstveni nacionalni kurikulum Švedske

- 1998. usvojen nacionalni model predškolskog vaspitanja i obrazovanja
- integrisani i inkluzivni pristup (deca od 1 do 7 godine života)
- važnost dečjeg doživljavanja zadovoljstva koje proizilazi iz napretka, prevladavanja teškoća i doživljavanja samih sebe kao vrednih članova grupe
- osnovni zadatak predškolske ustanove je da osigura deci bezbednu sredinu koja će biti dovoljno izazovna i podsticajna za raznolike istraživačke i igrolike aktivnosti deteta sa drugom decom i respektivnim (u odnosu na dečje potrebe) odraslim osobama

- 5 posebnih celina: Norme i vrednosti; Razvoj i učenje
;Uticaj deteta ; Predškolsko vaspitanje i porodica
;Saradnja predškolskog razreda, škole i igraonice
- predškolsko vaspitanje treba da stimuliše jezički razvoj deteta i ličnog identiteta, stvaranje i komunikaciju različitim oblicima izraza
- akcenat na problemu očuvanja prirode i životne sredine→ekološki pristup
- dovoljno prostora za lične planove deteta, maštu i kreativnost u igri